

SEKS EN EROTIEK IN DE TRAININGS- EN CURSUSWERELD

Marleen Vangrinsven

In juli las ik een artikel in de Volkskrant over vrouwen die tijdens hun opleiding aan de toneelschool in Amsterdam een seksuele relatie met een bepaalde docent hadden en daar alsnog melding van maakten. De toneelschool neemt stelling en zegt dit ongeoorloofd gedrag te vinden maar, zeggen ze, de zaken zijn verjaard. Die hebben in de jaren tachtig plaats gevonden. De tijd was toen anders!

Dat zette mij aan het denken: Hoezo was de tijd anders? Was het toen wel geaccepteerd gedrag? Ik werkte destijds zelf aan andere toneelscholen, maar deze praktijken waren mij welbekend. De pijn, de kwetsbaarheid en het lijden dat ik bij de studentes aantrof ook. In de tachtiger jaren! En dan wil ik niet onvermeld laten dat ikzelf als jonge cursist, een geliefd slachtoffer was van opleiders en trainers en mij meermaals in deze ingewikkelde relaties met docenten en opleiders heb bevonden.

Werken op het scherp van de snede

Nu werk ik al jaren als cursusleider, opleider en trainer en hoor ik nog steeds dezelfde verhalen. Ook in deze tijd. In 2008 schreef ik samen met Arjan de Wit in het Tijdschrift voor TGI het artikel 'In vuur en vlam, erotiek in de schijnwerpers'.ⁱ Arjan is dit jaar helaas overleden. Als homoseksueel cursusleider beschreef hij zijn specifieke ervaringen en gedachten over dit gevoelige thema.

Nu in 2015 wil ik nogmaals uit de doeken doen hoe dit gedrag te begrijpen valt en welke opgave er ligt voor de opleider, docent of trainer, maar ook voor de student of cursist, om op dit intieme en kwetsbare terrein de juiste maat van handelen te vinden. Want ook hier geldt zoals Ruth Cohn ooit zei: 'Wie meer geeft dan nodig is een moordenaar en wie minder geeft dan nodig is een dief'.

Zowel op toneelscholen als in cursussen vinden intensieve leerprocessen plaats. Het leren spreekt voortdurend de persoonlijke betrokkenheid van de cursisten aan en het vergt openheid en kwetsbaarheid om zichzelf werkelijk te kunnen ontwikkelen. Dat kan niet zonder dat de opleider zeer betrokken is bij de cursisten, ze met zijn feedback weet te raken en passende opdrachten geeft die de deelnemer in dit proces uitdagen en ondersteunen. Het is werken op het scherp van de snede! Dat betekent in de goede maat van veiligheid en vertrouwen de deelnemer uitdagen, stimuleren en confronteren, zodat hij of zij een volgende stap durft te zetten.

Die setting biedt de opleider aan, daarin is hij als een regisseur: aanvoelen hoe hij kan aansluiten bij het leerproces van elke individuele student en tegelijkertijd mogelijkheden zien hoe hij of zij die stap vooruit kan zetten. Het is leiding geven en uiterst secuur en empathisch volgen tegelijkertijd. Alles wat de cursist zelf kan doen zal hij zelf moeten doen, maar wat hij nog niet kan, gaat de leider aanreiken.

Overdracht en macht

Naarmate een opleider deze didactiek beter beheerst, zal een deelnemer zich goed gezien en gerespecteerd weten. Daarbij kan er bij de deelnemer makkelijk een *overdracht*ⁱⁱ ontstaan waarin zijn persoonlijke geschiedenis zal meespelen. De opleider kan gezien worden als de grote moeder die alles weet, ziet en goed doet. Of juist als de boze moeder die altijd kritiek heeft... al naar gelang!

Positieve en negatieve overdracht op de opleider heeft niets met de realiteit te maken, dit gebeurt onbewust in hoofd en hart van de cursist. En de cursist kan zeker de bewondering voor een docent bijna niet onderscheiden van verliefdheid. Dezelfde verlangens, fantasieën en wensen kunnen spelen. De opleider echter is hier de professional, die zich altijd bewust moet zijn van mogelijke overdrachten op hem. Hij wordt naar believen, als een etalagepop door de cursisten aangekleed, omdat hij de

autoriteit is. Al naar gelang dichtten de deelnemers hem van alles toe wat niet overeenkomt met de realiteit van de opleider die hier zijn werk doet. Het is dan zaak om niet in te gaan op die vragende ogen of dramatische bewondering en de grens van zijn macht te kennen en te bewaken.

Dat betekent niet dat er geen enkele sympathie mag blijken, een meelevende hand op een schouder gelegd kan worden, of een passende liefdevolle confrontatie kan plaatsvinden. Ik weet van leidinggevendenden die niets meer durven doen, uit angst aangeklaagd te worden voor intimiderend en grensoverschrijdend gedrag. Dan wordt het een koud klimaat om te leren. Dat is evengoed niet wenselijk. De goede maat passend bij de situatie, zonder intimidatie, grensoverschrijding of misbruik.

We hoeven hier niet alleen aan seks te denken. Een zoen vol op de mond ooit bij mijn (toen nog) tienerdochter door een fotograaf die een fotoshoot van haar had genomen, was niet in orde en sorteer ik bij grensoverschrijdend gedrag.

Professionele verantwoordelijkheid

En dan nu de andere partij, ik noemde die eerder het slachtoffer. Daarmee beweer ik dat ten alle tijden de professional verantwoordelijk is voor het gedrag dat plaatsvindt. Ook al lokt een student, een deelnemer het zogenaamd uit. De leider moet de grens bewaken. Voor de deelnemer of student zijn wel een aantal tips te bedenken. Neem in ieder geval je eigen gevoel serieus en bagatelliseer het niet. Meestal voel je goed aan dat er iets niet helemaal in de haak is. Praat erover met een vertrouwd persoon. Als het kan met een vertrouwenspersoon in de organisatie, bij onze TGI-cursussen is dat een lid van de opleidingscommissieⁱⁱⁱ. Maak er melding van en wacht daar niet te lang mee.

Vaak zijn er meerdere slachtoffers en dat wordt alleen maar duidelijk door een klacht in te dienen. In de praktijk gebeurt dit veel te weinig. Omdat er een soort schuldgevoel speelt: 'Ik heb het er zelf naar gemaakt, mezelf in die situatie gebracht'. Of: 'Ik vond het maar wat leuk om uitgenodigd te worden een hapje te gaan eten samen en daarna mee te gaan. Toen durfde ik niet meer te weigeren omdat ik dacht dankbaar te moeten zijn'. Of: 'Omdat ik geenszins seksuele aandacht verwacht had, overdonderde het me'.

Asymmetrische relaties

Ik spreek hier duidelijk over asymmetrische relaties, die van docent-student, trainer-cursist, projectleider-medewerker. De één moet beoordeeld worden door de ander, die daar de macht toe heeft. Daarom zit de ander altijd in een afhankelijke situatie. En daarom mag de docent, begeleider of trainer zijn macht niet misbruiken. Wat in symmetrische relaties gebeurt, deelnemers onderling of docenten en cursusleiders onderling, is vanuit het rollenperspectief niet beschadigend.

Ik ken ook ervaringen van, in dit geval, een leidinggevende die zo bang is om aangeklaagd te worden voor intimidatie of grensoverschrijdend gedrag, dat hij tijdens personeelsgesprekken altijd de deur van zijn kantoor open laat staan. Net als in Amerika hebben zich in Nederland incidenten voorgedaan waar, uit wraak- of wat voor gevoelens dan ook, de professional onterecht beschuldigd en daardoor slachtoffer werd. Dit soort ervaringen bevordert dan jammer genoeg dat er geen arm meer om iemand heengeslagen wordt of iemand eenzaam blijft staan kijken waar een troostende omhelzing helemaal gepast zou zijn geweest.

Als de asymmetrische relatie opgeheven is en beiden niet meer in die ongelijkwaardige rollen tegenover elkaar staan mag de seksuele liefde wat mij betreft bloeien, maar alleen dan!

Ik wens iedereen mooie intense en intieme leerprocessen toe. En ik wens voor iedereen in elke rol genoeg menselijke warmte. En daarbij gedrag en handelen dat het daglicht kan verdragen en in het openbaar getoond mag worden, waar wij allen door geroerd raken. Omdat hier van liefde sprake is!

ⁱ Tijdschrift voor themagecentreerde interactie (2008), nr. 19.

ⁱⁱ *Overdracht* is een algemeen en natuurlijk verschijnsel dat in alle menselijke relaties, bewust en onbewust, een rol speelt. Een overdracht is een heruitgave van oude gevoelens die oorspronkelijk betrekking hadden op meestal belangrijke personen uit de eerste levensjaren. De emoties van een (vaak vergeten) relatie uit het verleden worden opnieuw en met grote intensiteit in een actuele relatie (her)beleefd, een vergissing in tijd, plaats en persoon. Deze definitie is overgenomen van de psychoanalytici en TGI-opleiders Eike en Angelika Rubner en uit het *Kompendium psychoanalytischer Grundbegriffe* van Wolfgang Mertens (1992).

ⁱⁱⁱ De opleidingscommissie van het Ruth Cohn Instituut voor TGI-Lage Landen regelt alle zaken rond de TGI-opleidingen: de basisopleiding die leidt tot een certificaat, de voortgezette opleiding die leidt tot een diploma en het leertraject waarmee je je opleidingsbevoegdheid (graduering) kunt halen.

Augustus 2015